

(The Nation, 12.10.2009)

Усред рекламне кампање за своје филмско обарање капиталистичког система [\[1\]](#), **Мур** (Moore) је 17-ог септембра телефонски разговарао са колумнистикињом Nation -а Наоми Клајн (Naomi Klein) [\[2\]](#)

: о том филму, коренима наше економске кризе и изгледима и опасностима садашњег политичког тренутка. Следећи текст је редиговани транскрипт њиховог разговора.

Наоми Клајн (НК): Дакле, филм је диван. Честитам. Како су већ многи чули, он је немилосрдни позив на побуну против капиталистичког лудила. Међутим, те исте недеље у којој му је била премијера, у вести су продрли потпуно другачији побуњенички гласови: такозване чајанке [\[3\]](#), које су – како изгледа, страсна одбрана капитализма и уперене су против социјалних програма.

У међувремену, не запажамо много знакова који указују на то да масе опседају Волстрит. Ја се надам да ће Ваш филм бити позив на буђење и каталитичар за промену тог стања. Ипак, питам се како се односите према овом чудном заокрету догађаја, овој побуни у корист капитализма, коју предводи Глен Бек (Glenn Beck) [\[4\]](#).

Мајкл Мур (ММ): Не знам у којој мери су то баш побуне у корист капитализма, јер они су инспирисани различитим мотивима – један од њих је да читав низ Американаца још увек не може да се помири са чињеницом да је сада један Афро-Американац њихов вођа. А ја мислим да им се то не допада.

НК: Да ли Ви то видите као главног покретача ових чајанки?

ММ: Ја мислим да је то једна од снага – али такође мислим и да ту истовремено делује много разних интереса. Један од њих је интерес пословних корпорација. Компаније активне у здравству потпомажу да се мобилише оно што се само чини као спонтана ерупција грађанског гнева.

Али, трећи део овога је – а то је оно чему сам се увек дивио код деснице: они су организовани, они су посвећени томе, и у цик зоре орни да се дижу и бију своје битке. А на нашој страни ја заиста не видим ту врсту посвећености.

Када су се они појављивали на састанцима по општинским зградама у августу – а ти састанци су били отворени за сваког – дакле, где је онда била наша страна? Онда сам помислио: „Јао, па август је то!“ Јесте ли икада помислили да организујете нешто левичарско у августу?

НК: А зар, ипак, није део тога што је левица, прогресивци – или како већ хоћете да их назовете била унеколико збуњена што се Обамине администрације тиче – већина подржава општу здравствену заштиту, али нису могли да се сврстају иза тога, јер то се није налазило на дневном реду.

ММ: Јесте. И због тога се Обама стално осврће тражећи милионе људи који стоје иза њега, који га подржавају, а тамо ни не стоји нико због тога што је он изабрао да предузме полумере уместо, како је то било потребно, пуне мере. Да је изабрао пуну меру: истински једна каса за исплату, и потпуну здравствену заштиту – ја мислим да би изашли милиони да га подрже.

НК: Сада, када је Бокусов план [\[5\]](#) уништен, мислите ли да постоји још нека могућност да би се на дневни ред ставила општа здравствена заштита?

ММ: Да. А потребни су нам људи који ће срочити ту поруку и изаћи на чело и водити. Знате ли да је у Конгресу већ скоро 100 демократа потписало предлог закона Џона Коњерса (John Conyers) [\[6\]](#) ?

Ја мислим да Обама сада схвата да ма шта да је мислио да покушава да чини са двопартијском подршком, или да држи маслинову гранчицу – да другу страну не занима ништа друго осим потпуног уништења свега што је он заступао, или што ће још покушавати да заступа. Дакле, ако њујоршки конгресмен Антони Вајнер (Anthony Weiner) или било који други члан Конгреса жели да иступи – сада је време за то. А и ја ћу бити с њима. Хоћу да кажем – ја ћу користити ово време да заиста мобилишем људе, јер верујем да већина у земљи то жели.

НК: Враћајући се Волстриту, желела бих да мало више говорим о овом чудном тренутку у коме се налазимо – када је бес, који је био управљен на Волстрит, на руководиоце АИГ (AIG) [\[7\]](#), којима су људи протестовали испред њихових кућа – не знам шта се томе догодило.

Увек сам се плашила да ова огромна љутина коју на филму показујете, та – нека врста устанка против давања инјекција капитала угроженим корпорацијама, што је у први мах присилило и Конгрес да гласа против тога, да – ако би та љутина била стално управљена против најмоћнијих људи друштва, на елите, на људе који су починили ову катастрофу, па – ако би се то каналисало у неки реални пројект за промену система – да би се то могло и лако преусмерити против најслабијих људи друштва; мислим на имигранте – па чак и каналисати у расистички бес.

А оно што сада покушавам да разлучим је – да ли је то исти бес, или мислите да су ово два потпуно различита струјања америчке културе – да ли су људи који су били бесни на АИГ окренули свој бес на Обаму и на идеју здравствене реформе?

ММ: Ја не мислим да је то оно што се догодило. Нисам баш сигуран да су то исти људи.

У ствари, могу Вам рећи из мојих путовања широм земље, за време док сам снимао филм, па чак и у току неколико последњих недеља – има нешто што се крчка под површином. Не може се избећи да проври бес онда када је једна од сваких осам хипотека у заостатку отплаћивања, или чак и на принудној продаји, када се сваких 7,5 секунди објављује по једна принудна продаја и када стопа незапослености стално расте. То ће морати да достигне своју критичну тачку.

А застрашујуће је то, да историјски гледано, у временима када се то догађало, да је десница била у стању да са успехом изманипулише оне који су страдали и да њихов бес усмери у подршку онога што се назива фашизмом.

Где смо сада, после краха? Прошла је година дана. Мислим да су се људи осећали олакшанима када су шест недеља после тога гласали за Обаму, па да ће он ујახати у град и учинити „праву ствар“. А он и јесте у неку руку ушетао у град, обећавајући да ће урадити „праву ствар“, али није богзна шта постигао.

То, ипак, не значи да нисам заиста сретан због неких ствари које сам видео да чини.

Да чујеш председника Сједињених Држава како признаје да смо збацили демократски изабрану владу у Ирану [\[8\]](#) – то је једна од ствари с мога списка за које сам мислио да их у животу нећу чути. Дакле, било је и таквих тренутака.

А, можда сам ту и нешто претерано оптимистичан, али њега је одгајила самохрана мајка са бабом и дедом, и није одрастао уз новац. А када је имао срећу да оде на Харвард и тамо дипломира, није отишао некуд где ће моћи да се обогати; отишао је да ради у најгоре делове Чикага.

Да, и одлучује да своје име промени у оно које му је било у крштеници, у „Барак“. То баш није потез некога ко покушава да постане политичар. Дакле, мислим, током свог живота показао нам је многе ствари које су му блиске срцу, и током кампање му се измакло када је Водоинсталатеру Џоу (Joe the Plumber) [\[9\]](#) казао да верује у прерасподелу богатстава.

А, мислим, оно у шта верује – све је то још ту. Па, може се рећи – од њега зависи. Ако буде слушао Рубине, Гајтнерсе и Самерсе (Rubins, Geithners. Summerses) [\[10\]](#), Ви и ја смо на губитку. Такође, много људи који су се ангажовали – а многи од њих по први пут – то више неће учинити. Он би, на тај начин учинио и више на уништавању оних ствари које би требало да се у овој земљи одиграју – да људи узму учешћа у сопственој демократији. Дакле, надам се да схвата какав терет носи на плећима и да ће учинити праву ствар.

НК: Па, хтела бих да Вас погурам још мало више на ту тему, јер схватам оно што сте рекли о томе какав му је живот био, а свакако и какав му је, изгледа, карактер . Али, он је и тај који је наименовао на положаје Самерса и Гартнера – оне исте према којима сте изузетно и с правом оштри у Вашем филму.

А годину дана касније, он није завладао на Волстриту. Поново је наименовао Бернанкија [\[11\]](#) . Он, не само што је наименовао Самерса, него му је дао и нечувени степен моћи за једног обичног економског саветника.

ММ: И састаје се с њим сваког јутра.

НК: Тачно. Оно што ме забрињава је она идеја да стално психоанализирамо Обаму, као и осећања о којима чујем и од многих људи: да га ти момци варају и манипулишу њиме. Ипак, они су његов избор – дакле зашто да му не судимо по ономе што чини и гласно кажемо: „Крив је он – а не они“?

ММ: Слажем се. Не мислим да га они варају и њиме манипулишу; мислим да је паметнији од свих њих.

Тек што их је наименовао, ја сам завршавао интервју са једним пљачкашем банака, који није ушао у филм; међутим, он је пљачкаш банака кога су велике банке унајмиле да их саветује како да избегну да им банке буду пљачкане.

И тако, да не потонем у дубоки понор очајавања, рекао сам себи те ноћи: то је оно што Обама ради. Ко је бољи за чишћење ђубрета од оних који су га направили?

Он их је узео да почисте своје сопствено ђубре. Да, да. То је то. То је то. Само понављај: „Свуда пођи-дома дођи, Свуда пођи-дома дођи...“.

НК: А сада испада да су баш били доведени да наставе да краду.

ММ: Тачно. Дакле – сада је то његова кривица.

НК: У реду. Хајде да мало више причамо о филму. Видела сам Вас код Леноа [\[12\]](#), и оно што ми је пало у очи било је да је једно од првих питања које Вам је он поставио била контроверза – да је

похлепа

оно што је зло, а не сам капитализам. И то је оно што врло често чујем – та идеја да су похлепа и корупција некакво искретање логике капитализма, а никако да су то уствари погонски мотори и централна идеја капитализма. И мислим да је то баш оно што се већ и чује о изванредној секвенци филма о корумпираним пенсилванијским судијама који су слали дечаке у приватни затвор и за то добијали мито. Мислим да ће људи рећи: То није капитализам, то је корупција.

Зашто је тако тешко да се увиди њихова повезаност, и како Ви одговарате на то?

ММ: Па, људи желе да верују да није тако да је економски систем у сржи свега тога. Знате оно: ради се о неколико мућкова. Али, чињеница је – како сам рекао Џеју (Леноу), капитализам је легализација све те похлепе.

Похлепа је присутна у људским бићима одвајкада. У нашој (животињској) врсти имамо низ ствари које би могли назвати мрачном страном, а похлепа је једна од тих. Ако не оформиш извесне конструкције, или ограничења оних делова нашег бића која проистичу из те мрачне стране, то се онда отима контроли. Капитализам чини баш супротно од тога. Не само да уствари не поставља извесну структуру, или рестрикције, него он то охрабрује и награђује.

Свакодневно ми постављају то питање, јер људи бивају запањени када ме на крају филма чују како кажем да га (капитализам) треба потпуно елиминисати. И онда, као, питају: „Па шта је лоше у томе да се новац зарађује? Зашто да не могу отворити ципеларску радњу?“

А онда сам схватио да, због тога што се економија више не предаје у средњој школи, они у ствари и не разумеју о чему се ради.

Суштина је у томе да, када имаш капитализам, он те охрабрује да размишљаш о начинима како да зарадиш паре, како да зарадиш још више пара. А оне судије никада не би ни могле да добијају мито да држава није приватизовала малолетнички дом. Али, пошто је током последњих 20-30 година постојао толики порив да се приватизују државне службе, да нам их отму из руку и да се ставе у руке оних чија је једина брига сопствена пословна лојалност акционарима, или сопственом џепу, то је и изазвало ово свеобухватно гадно замешатељство.

НК: Оно што ми се чини најузбудљивијим у том филму је да врло убедљиво пропагирате настајање демократски управљаних пословања, као алтернативу овој врсти „уграби-па-бежи“ капитализма.

Дакле, питам се – док путујете унаоколо, да ли виђате негде неки покрет за ту идеју?

ММ: Људи воле овај део филма. Био сам унеколико изненађен, јер мислио сам да људи можда неће разумети то, или да ће им изгледати исувише хипијевски – међутим, то је заиста имало одјека у гледалиштима које сам срео.

Али, наравно, ја сам то лансирао као неку врсту патриотске ствари. Дакле, ако верујете у демократију, демократија није то да можете да гласате сваке друге-треће године. Она мора бити присутна у сваком делу сваког дана Вашег живота.

Због тога што смо одлучили да је демократија бољи начин, у значајној мери смо променили односе и институције. Пре двеста година, морао си питати девојчиног оца за дозволу да се ожениш њом, а после закључења брака, муж је био тај који о свему одлучује. И, по закону – жене нису могле бити власнице имања и сличног.

Захваљујући женском покрету 60-их и 70-их година, у тај однос уведена је идеја да је обоје равноправно и да обоје имају право одлучивања. Ја мислим да сада, као резултат увођења демократије у институцију каква је брак, стојимо боље.

Међутим, проводимо осам до дванаест сати наших живота дневно на послу, где немамо право одлучивања. Мислим, да када нас антрополози откопају кроз једно 400 година (ако уопште дотерамо донде), казаће: „Види, какви су то људи тада били! Замишљали су да су слободни. Називали су се демократијом, али су проводили по 10 сати дневно у тоталитарној ситуацији и дозвољавали да само онај 1% најбогатијих има више финансијског блага од свих осталих нижих 95% узетих заједно.“

И заиста, смејаће нам се онако исто како се ми сада смејемо људима од пре 150 година, који су стављали пијавице у циљу лечења.

НК: То је једна од оних идеја која се сваки час појављује на површини. На разним тачкама историје имала је огромну популарност . То је, уствари, оно што су желели људи у ранијем Совјетском Савезу – уместо оног мафијашког капитализма типа Дивљега запада у који су сада доспели. То је и оно што су људи у Пољској желели 1989. године, када су гласали за Солидарност – да њихове државне компаније буду претворене у предузећа са демократским управљањем, а не да буду приватизоване и опљачкане.

Али, једна од највећих препрека на коју сам наишла у мојим истраживањима о радничким кооперативама није само то да јој се одупиру влада и компаније, него чак и синдикати. Свакако, постоје и изузеци, као што је случај и са синдикатом у вашем филму – Уједињени електрички радници (United Electrical Workers), који је био спреман за идеју да се фабрика "Republic Windows & Doors" (производња прозора и врата) претвори у кооперативу – ако то радници желе. Али, у већини случајева, нарочито код већих синдиката – они имају свој сценарио, па када се фабрика затвара – њихов посао је да се добија што већа исплата – највише што се може у оквиру пакета за отпремнине за раднике. А имају и динамику која је на свом месту, а то је да они моћни, они који доносе одлуке – су власници.

Ваша америчка премијера је била на конгресу синдиката AFL-CIO [\[13\]](#) . Како Ви видите држање синдикалног руководства према тој идеји? Да ли су отворени према њој, или чујете: „Па, ово се стварно не може спровести“. Јер, знам да сте такође писали о идеји да се неке фабрике аутомобила и делова, које се затварају, могу претворити у фабрике

које, на пример, производе вагоне за метрoе. Да би се остварила, било би потребно да синдикати прихвате и гурају ту идеју.

ММ: Седео сам у тој сали те вечери са око 1500 делегата конгреса AFL-CIO и био сам помало нервозан кад смо се приближили том делу филма; био сам забринут да ће настати мук.

Али – било је сасвим супротно. Гласно су га поздравили. Неколико је чак узвикивало „Тако је!“ „Апсолутно!“. Мислим да су синдикати толико утучени, да су отворени за нека нова размишљања и нове идеје. И – био сам, видеvши то веома охрабрен.

Следећег дана, конгрес AFL-CIO је донео резолуцију којом прихвата плаћање здравствене заштите из једне касе. Помислио сам: Ау, шта је ово? Ствари се мењају.

НК: Враћајући се на оно о чему смо малочас говорили – о томе да људи нису способни да схвате основну економску теорију: у Вашем филму имате ону фантастичну сцену када не можете наћи никога, ма колико да је образован, који би могао да објасни шта је то „дериватив“ [\[14\]](#).

Дакле, није реч само о образовању. Реч је о комплексности која се користи као оружје против демократске контроле над економијом. А то је био и Гринспанов (Greenspan) [\[15\]](#) аргумент: деривативи су толико компликовани, да законодавци нису у стању да их регулишу.

Скоро да је тако да постоји потреба да се крене у упрошћавање економије, или финансијских послова – а то је нешто о чему је говорила Елизабет Уорен (Elizabeth Warren) – главни посматрач Конгреса на процесе финансијског спасавања угрожених корпорација, како би се поједноставио однос људи са зајмодавцима.

Дакле, питам се шта мислите о томе. Такође – мада то и није неко питање, зар није Елизабет Уорен нешто невероватно? Па, она је нека врста анти-Самерса. И само њено постојање довољно је да ти пружи наде.

ММ: Апсолутно. А ја могу предложити, ако нас Обама разочара, као кандидате за председничке изборе 2016, или 2012, Марси Каптур (Marcy Kaptur) – чланицу Конгреса из Охаја, и Елизабет Уорен.

НК: То волим! Оне су заиста јунакиње Вашег филма. За то бих гласала. Размишљала сам како да назовем овај чланак, па ћу мом уреднику предложити да то буде „Учитељ Америке“, јер овај филм је невероватан пример образовања јавности на стари, добар начин. Једна од ствари коју мој колега у *The Nation*-у [\[16\]](#), Бил Грајдер (Bill Greider) помиње јесте и да ми данас више не вршимо ту врсту популарног образовања, да су синдикати раније имали буџете за такве акције у редовима чланства – да се рашчлани економска теорија и оно што се у свету догађа, и да се учини приступачним. Знам да Ви себе видите као забављача, али – питам се: видите ли себе и као учитеља?

ММ: Почаствован сам што се употребили такав назив. Учитељи ми се свиђају.

(Превод: **Василије Клефтакис**)

[\[1\]](#) Реч је о филму " [Capitalism: A Love Story](#) ". (Прим. прев.)

[\[2\]](#) Наоми Клајн је новинар, добитник низа награда и колумниста чија се серија колумни штампа у низу периодичних публикација. Она је и аутор интернационалног бестселера "Њујорк тајмса" *Доктрина шока: Пораст катастрофичног капитализма (The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism)* из септембра 2007, као и ранијег интернационалног бестселера:

Без марке: Против брендовских силеџија (No Logo: Taking Aim at the Brand Bullies) и збирке

Ограде и прозори: Извештаји са линија фронта дебате о глобализацији (Fences and Windows: Dispatches from the Front Lines of the Globalization Debate) из 2002. године.

[Опширније о Наоми Клајн.](#)
(Прим. прев.)

[3] Алузија на историјски догађај: „Бостонску чајанку“ (“The Boston tea-party): 16. децембра 1773. амерички колонисти, незадовољни пореском политиком британских власти, преобучени у Мохиканце (индијанско племе), упали су на британске трговачке бродове у бостонској луци и побацали њихов драгоцен товар чаја у море. Овај чин се сматра једним од претеча „Америчке револуције“. (Прим. прев.)

[4] Глен Ли Бек (Glenn Lee Beck) популарни амерички радио и ТВ презентатор, убеђени конзервативац и либертаријанац, има свој врло гледани програм (*The Glenn Beck Program*) на ултраконзервативном Фокс Њузу ([Fox News](#)). (Прим. прев.)

[5] Макс Бокус (Max Baucus), демократски сенатор из Монтане, председник Сенатског пореског комитета и Обамин ватрени присталица, аутор је тзв. „Белог папира“ од 12.11.2008, под насловом „Позив на акцију“ („Call to Action“) у којем тражи подршку Обаином програму опште здравствене заштите. (Прим. прев.)

[6] Џон Коњерс, најстарији демократа (Мичиген) у Конгресу. Присталица плаћања свих здравствених услуга „из једне касе“. (Прим. прев.)

[7] (AIG) American International Group, Inc. највећа америчка осигуравајућа корпорација са филијалама по читавом свету. Запала у тешкоће током кредитне кризе, из којих је била спасена новчаним инјекцијама (кредити, гаранције, итд.) америчке владе од преко 182,5 милијарде америчких долара. Када је, после тога, корпорација својим руководиоцима поделила 165 милиона долара као бонусе, дошло је до праве буре протеста у јавности. (Прим. прев.)

[8] Мисли се на збацивање демократски изабране владе Мохамеда Мосадика, 1953. г. (Прим. прев.)

[9] Модерни синоним за „просечног Американца“. (Прим. прев.)

[10] Рубин (Robert E. Rubin) је био министар финансија, архитекта финансијске дерегулације у Клинтоновом периоду. Осталу двојицу сматрају његовим „ђацима“: Тимоти Гартнер (Timothy Garthner) је Обамин министар финансија; Лоренс Самерс (Lawrence Summers) је био наследник Рубина као Клинтонов министар финансија, а сада је на веома важном положају – шеф Обаиног Националног економског савета (National Economic Council) и веома близак Обама. (Прим. прев.)

[11] Бен Шалом Бернанки (Ben Shalom Bernanke). Председник Савета гувернера Федералних резерви [америчке централне банке] (Governors of the Federal Reserve System). Пре тога, био је председник Савета економских саветника (Council of Economic Advisors). (Прим. прев.)

[12] Џејмс Даглас Мјур-Лено (James Douglas Muir-Leno), презентатор веома утицајног говорног програма „Вечерашњи шоу“ ([The Tonight Show](#)) велике америчке телевизијске мреже "ЕнБиСи" ([NBC](#)). (Прим. прев.)

[13] The American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations (AFL-CIO), највећа је синдикална федерација САД и Канаде, са више од 10 милиона чланова. (Прим. прев.)

[14] Сложени, спекулативни финансијски „производ“ који не постоји сам по себи, него је заснован на вредности других (акција, хипотека, облигација, берзанских индекса), спакованих – у овом или оном односу заједно, ком пакету се онда дају (најчешће привлачна) сугестивна имена и којима се тргује на тржиштима инвестиција. Неретко, они имају у себи и уграђену „полугу“ (lever / leveraged products) – неки услов који код минималних промена изазива џиновске промене (скокове или падове) добити. Пример за то су „пакети“ безвредних америчких хипотека којима је било преплављено светско финансијско тржиште пре најновијег краха и који су га и изазвали. (Прим. прев.)

[15] Ален Гринспан (Alan Greenspan [Grünspan]), претходник Бернанкија на положају председника Савета гувернера америчке федералне резерве (Chairman, Board of Governors, [Federal Reserve](#) System). (Прим. прев.)

[\[16\]](#) *The Nation* је амерички недељник који излази у Њујорку. То је најстарији амерички недељник, који непрекидно излази од 1865. године, а себе описује као „Адмиралски брод левице“. (Прим. прев.)